

Булик-Верхола С. З.,
доцент кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

Теглівець Ю. В.,
доцент кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

ЧУЖОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У ТЕРМІНОЛОГІЇ ФОТОСПРАВИ

Анотація. У статті досліджено особливості запозичень у термінології фотосправи. Визначено основні мови-джерела поповнення словникового складу цієї терміносистеми.

Ключові слова: термінологія фотосправи, запозичення, мова-джерело.

Постановка проблеми. Розвиток науково-технічного прогресу зумовлює появу нових термінів. Питання доцільності використання чужомовних запозичень у термінології є актуальним, оскільки саме терміни є основним джерелом наповнення лексичного фонду будь-якої мови. Чужомовні запозичення свідчать про високий рівень розвитку будь-якої мови. Через інтернаціоналізацію наукової термінології, відсутність у запозичених термінах додаткових стилістичних конотацій виникає потреба у нових запозиченнях. Українська мова, запозичуючи чужомовні слова, пристосовує їх до власних літературних норм.

Метою статті є з'ясування особливостей наповнення лексичного складу термінології фотосправи чужомовними запозиченнями. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань: з'ясувати шляхи запозичення, визначити особливості пристосування чужомовних термінів фотосправи до норм сучасної літературної мови. Відсутність ґрунтовних наукових праць щодо лексичного наповнення термінології фотосправи визначає актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему запозичень у своїх працях розглядали А. Д'яков, З. Куделько і Т. Кияк [1], І. Кочан [2] Л. Симоненко [3], С. Булик-Верхола [4], Л. Малевич [5] та інші вчені.

Виклад основного матеріалу. «Проникаючи в нове мовне середовище, запозичене слово пристосовується до чужої лексичної системи, входить у нові для нього лексичні зв'язки. Процес адаптації – це формування лексичних зв'язків слова в новій системі, створення серій і рядів типових уживань його у мові, що узагальнюються і є достатніми для актуалізації значення» [2, с. 5].

Суттєві відмінності процесу запозичення чужомовних термінів від запозичення слів загальноживаної лексики полягають у «використанні переважно писемного шляху проникнення нових слів і можливості свідомого впливу на формування термінологічних систем» [2, с. 9]. На думку І. Кочан, в українській мові домінує принцип золотієї середини: іншомовні слова, які не мають національних відповідників, адаптуються й розчиняються в потужному арсеналі «національних слів» [6, с. 17]. З огляду на це міжнародна лексика не порушує внутрішню структуру мови, а забезпечує контакти з іншими мовами світу і вказує на високий рівень української літературної мови.

У сучасній українській термінології фотосправи є значна кількість запозичень. З латинської мови походять терміни *абе-*

рація, альbedo, градієнт, дисперсія, дисторсія, дифракція, діоптрія, діафрагма, експозиція, експоніметр, кадр, кандела, композиція, конденсор, матриця, мобілографія, негатив, об'єктив, регресія, реографія, репродукція, рефлексія, фільтр, фокус.

Термінами грецького походження є *аерограф, ахромат, калотипія, панорама, прототип, синхронізм, стерео, фотографія.*

Велику кількість запозичень маємо з англійської мови: *дагеротипія, зум, інтерполяція, інтерфейс, кернінг, крон, кроп, піксель, плагін, просьюмер, селфі, спотинг, софтбокс.*

Частина термінів запозичена з французької мови: *байонет, вінтаж, екран, касета, каше, колаж, контраст, монтаж, моноколь, муар, натюрморт, ню, портрет, ретуш, силует, слайд.*

Незначна кількість термінів німецького походження: *бленда, білк, лінза, растр, штатив.*

Виявлено поодинокі терміни з іспанської мови – *ласо*, з японської мови – *боке*.

Наукова термінологія має досить високу здатність сприймати чужомовні запозичення. Це означає, що зростання словникового складу мови через поповнення наукової термінології обов'язково супроводжується процесом запозичення окремих чужомовних слів, особливо разом із запозиченням відповідного наукового поняття.

Одним із найпоширеніших способів побудови нових термінів є пряме запозичення. Пряме запозичення може бути повним або частковим. Об'єктом повного запозичення є і зовнішня, і внутрішня форма. Термін пристосовується до фонетичних та морфологічних особливостей мови-реципієнта [1, с. 109]. У цьому випадку термін піддається транслітерації. Зміни в цих запозиченнях узгоджуються з нормами сучасної української літературної мови.

У термінолексичній фотосправи виявлено такі повні запозичення: *флінтглас* (нім., оптичне скло зі значною кількістю окису свинцю, завдяки чому має великий показник заломлення), *растр* (нім., оптичний пристрій для структурного перетворення пучка променів світла, які застосовуються під час відтворення напівтонових оригіналів для отримання дрібноточкового зображення), *блюмінг* (англ., виникнення кольорової облямівки між дуже світлими і темними ділянками зображення, знятого цифровою фотокамерою), *боді* (англ., у фотоіндустрії один із варіантів постачання фотокамери під час продажу, коли покупець одержує фотокамеру без об'єктива), *кроп-фактор* (англ., співвідношення лінійного розміру кадру цифрових камер (визначається розмірами сторони світлочутливої матриці) та розміру стандартного кадру 35-міліметрової плівки), *негатив* (лат., зображення на світлочутливій плівці чи пластинці, в якому світлі місця знімка виходять темними, а темні – світлими), *селфі* (англ., вид фотографії, автопортрет, зроблений за до-

помогою камери смартфона чи веб-камери), *вінтаж* (фр., фотовідбиток, зроблений одночасно з негативом або відразу після цього), *панорама* (гр., фотографічний знімок або телевізійний кадр із широким (більше за 100°) кутом зображення), *піксель* (англ. найдрібніша одиниця цифрового зображення в растровій графіці), *альbedo* (лат., число, що показує, яку частину променевої енергії, що падає на тіло, відбиває його поверхня), *боке* (япон., ефект розмиття фону у фотографії, прийом у фотографії, коли частина зображення залишається не у фокусі), *екран* (фр., поверхня для відтворення світлових зображень, сигналів) тощо.

Серед прямих лексичних запозичень трапляються трансформовані терміни, що зазнають зміни афіксів: *байонет* (фр. *baïonnette* – система кріплення об'єктива до фотоапарата), *бленда* (нім. *blende* – пристрій, яким захищають об'єктив кіно- або фотоапарата від небажаних під час знімання променів світла), *дагеротипія* (англ. *daguerreotypy* – спосіб отримання зображення предметів на металевій пластинці, покритій йодистим сріблом), *дисперсія* (лат. *dispersio* – залежність показника заломлення світла від довжини хвилі), *колаж* (фр. *collage* – прийом в образотворчому мистецтві, коли ціле створюється з фрагментарного), *міра* (фр. *mire* – найпростіший фотооб'єктив, що складається з одного двоопуклого скла), *каше*, *каші* (фр. *cacher* – непрозорі або напівпрозорі заслінки, застосовувані для спецефектів або з технічною метою), *фільтр* (лат. *filtrum* – у традиційній плівковій фотографії спеціальне скло, яке встановлюється на об'єктив з метою зміни зображення), *аберація* (лат. *aberratio* – нечіткість або викривленість зображення, що його дають оптичні прилади), *дисторсія* (лат. *distorsio* – одна з монохроматичних аберацій оптичних систем, що проявляється в неоднаковому збільшенні різних частин предмета), *дифракція* (лат., огинання хвилями (звуковими, світловими та іншими) зустрічних перешкод), *ахромат* (грец. *Ἀχρόματос* – об'єктив, у якому виправлено нечіткість і забарвлення зображення, зумовлені сферичною та хроматичною абераціями).

Менш продуктивним способом є часткові запозичення (калькування), під час яких об'єктом запозичення є лише внутрішня форма. У термінології фотосправи виявлено повні кальки, коли «здійснюється буквальный переклад елементів слова з мови-продуцента на мову-реципієнта» [1, с. 110]. Наприклад, *черевик* (*shoe*) (спеціальне пристосування на корпусі фотоапарата для встановлення зовнішнього спалаху, «гарячий» черевик (*hot shoe*) (має синхроконттакт для включення спалаху, завдяки якому спалах спрацьовує одночасно із затвором).

Серед термінів фотосправи виявлено абрєвіатури, запозичені в готовому вигляді без перекладу з мов міжнародного спілкування, зокрема з англійської мови: *TIFF* (Tag Image File Format або Tagged Image File Format – формат даних для збереження зображень із високою якістю і зменшенням розміру файлу стисненням без втрати якості), *JPG* або *JPEG* (Joint Photography Experts Group – графічний формат, стандартний спосіб стиснення графічних файлів із втратою якості), *GIF* (Graphic Interchange File – 8-бітний растровий графічний формат, що використовує до 256 чітких кольорів із 24-бітного діапазону RGB), *RGB* (red, green, blue – стандартна схема кольорів для цифрових зображень), *PNG* (Portable Network Graphics – графічний формат, який використовується в Інтернеті; може містити і 8-, і 48-бітну кольоровість), *TTL* (Through the lens –

спосіб вимірювання експозиції безпосередньо через знімальний об'єктив фотоапарата або кінокамери) тощо.

Чужомовні запозичення часто стають основою для складених термінів, що дає змогу систематизувати поняття за родо-видовими ознаками: *автофокус* – *автофокус активний*, *автофокус пасивний*, *автофокус покадровий*; *вуаль* – *вуаль кольорова*, *вуаль фотографічна*; *дисперсія* – *дисперсія світла*, *дисперсія аномальна часткова*; *експозамір* – *експозамір матричний*, *експозамір TTL*, *експозамір сегментний*; *ефект* – *ефект освітлення*, *ефект червоних очей*, *ефект Сабатьє*, *ефект Шварцшильда*; *негатив* – *негатив кольоровий*, *негатив чорно-білий*; *об'єктив* – *об'єктив дзеркальний*, *об'єктив довгофокусний*, *об'єктив портретний*; *фільтр* – *фільтр бар'єра*, *фільтр ультрафіолетовий*; *фотоапарат* – *фотоапарат дзеркальний*, *фотоапарат компактний*, *фотоапарат панорамний*; *фотографія* – *фотографія кольорова*, *фотографія іміджева*; *фотомонтаж* – *фотомонтаж механічний*, *фотомонтаж комп'ютерний*.

У складених термінах фотосправи можна виділити такі типи:

– утворені поєднанням кількох чужомовних компонентів: *ефект Сабатьє*, *ефект Шварцшильда*, *коефіцієнт трансфокації*, *штатив фотоапарата*;

– такі, що поєднують власне український та запозичений компоненти: *вільний фокус*, *передній плагін*, *баланс кольорового зображення*, *гіперфокальна відстань*, *градації сірого*, *друк альбуміновий*, *величина апертурна*, *видошукач оптичний*, *експонометр точковий*, *зменшення діафрагми*, *кратність зума*, *крок експокорекції*, *лінза насадна*, *масштаб зображення*, *мітка автофокуса*, *насадка діоптрійна*, *ступінь експозиції*, *вільний фокус*;

– такі, у яких один компонент є українським, інший – гібридним (складне слово, утворене з чужомовного та українського компонентів): *вицвітання фотовідбитків*, *колорит фотозображення*, *люкс-одиниця освітлення*, *об'єктив довгофокусний*.

Терміни-гібриди виявлено серед однослівних термінів, що виникли внаслідок додавання до чужомовних основ питомих словотвірних формантів: *віньєтування*, *діафрагмування*, *експонування*, *кадрування*, *зумування*, *клонування*, *кодування*, *тонування* тощо.

Серед складних термінів виділяємо такі:

– утворені поєднанням двох чужомовних терміноелементів: *автофокус*, *аерофотоапарат*, *астрофотографія*, *кроп-фактор*, *денситометр*, *експокорекція*, *камера-обскура*, *телеконвертер*, *телеоб'єктив*, *фотографюра*, *фотограмметрія*, *фотомонтаж*;

– утворені поєднанням чужомовного терміноелемента та українського слова. Серед таких термінів можна виявити: а) терміни з чужомовним терміноелементом у препозиції: *автоспалах*, *експозамір*; *синхровитримка*, *фотознімання*; б) терміни з чужомовним терміноелементом у постпозиції: *світлофільтр*.

Висновки. Отже, запозичення є одним зі шляхів поповнення лексичного складу термінології фотосправи. Залучення чужомовних запозичень дає змогу українській термінології органічно вписуватись у світовий науково-технічний контекст. Входячи до терміносистеми, чужомовні слова зазнають відповідної фонетичної, морфологічної та семантичної адаптації, що сприяє розширенню і збагаченню сучасної української термінології фотосправи.

Література:

1. Основи терміноворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / [А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько]. – К. : Вид. дім «KM Academia», 2000. – 218 с.
2. Кочан І. Українська наукова лексика: міжнародні компоненти в термінології: [навч. посібник] / І. Кочан. – К. : Знання, 2013. – 294 с.
3. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / [Л. Симоненко, С. Соколова, М. Годована]. – К. : Наукова думка, 1993. – 237 с.
4. Булик-Верхола С. Традиція запозичень в українській музичній термінології / С. Булик-Верхола // Українська філологія: школи, постаті, проблеми: збірник наукових праць Міжнародної конференції, присвяченої 150-річчю від дня заснування кафедри української словесності у Львівському університеті (Львів, 23–25 жовтня 1998 р.). – Львів: Світ, 1999. – Ч. 2. – С. 89–99.
5. Малевич Л. Мовна і позамовна детермінованість процесів термінологічного запозичання / Л. Малевич // Наукові записки. Серія «Філологічна»: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість». – Вип. 14. – Острог: Вид-во. Нац. ун-ту «Острозька академія», 2010. – С. 411–415.
6. Кочан І. Іншомовні слова, калька чи національні відповідники? / І. Кочан // Українська наукова термінологія: збірник матеріалів науково-практичної конференції «Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу». – № 2. – К. : Наукова думка, 2009. – С. 9–26.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Бусел. – К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
8. Словник фотографічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bankstatey.com/index.php?newsid=1929>.

Булык-Верхола С. З., Тегливец Ю. В. Иноязычные заимствования в терминологии фотодела

Аннотация. В статье исследованы особенности заимствований в терминологии фотодела. Определены основные языки-источники пополнения словарного состава этой терминосистемы.

Ключевые слова: терминология фотодела, заимствования, язык-источник.

Bulyk-Verkhola S., Tehlivets Y. Foreign borrowings in the photography terminology

Summary. The peculiarities of the photography terminology borrowings have been dealt with in this article. The main languages-sources of the photography terminology vocabulary replenishment have been identified.

Key words: photography terminology, borrowings, source language.